Boyzaqova Umida Ashirali qizi

Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

University of Business and Science

Pedagogika va psixologiya kafedrasi katta o‘qituchisi

TA’LIM JARAYONLARIDA PEDAGOGLARNING KASBIY IMIDJI VA UNING TA’LIM JARAYONIGA TA’SIRI

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta’lim jarayonlarida pedagoglarning kasbiy imidji va uning o‘quv-tarbiya samaradorligiga ta’siri tahlil qilinadi. Pedagogning tashqi ko‘rinishi, nutq madaniyati, kommunikativ qobiliyati, kasbiy kompetensiyasi va shaxsiy fazilatlari ta’lim sifatini belgilovchi muhim omil sifatida yoritiladi. Shuningdek, pedagogik imidjning o‘quvchilar motivatsiyasi, ta’limga munosabat va ijtimoiy-psixologik muhitga ta’siri ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi. Tadqiqotda pedagog imidjini shakllantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari va uning ta’lim jarayonidagi samaradorligini oshirish yo‘llari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: kasbiy imidj, pedagog shaxsi, ta’lim jarayoni, pedagogik kompetensiya, kommunikativ madaniyat, professional rivojlanish, pedagogik mahorat, ta’lim sifati, o‘qituvchi obro‘si, refleksiya.

Kirish. Zamonaviy ta’lim tizimida pedagog shaxsining o‘rni va roli tobora ortib bormoqda. Ta’lim sifati nafaqat o‘quv dasturlari va metodlariga, balki o‘qituvchining shaxsiy va kasbiy sifatlariga ham bevosita bog‘liq. Ayniqsa, pedagogning kasbiy imidji — uning tashqi qiyofasi, nutqi, muomala madaniyati, pedagogik mahorati, innovatsion fikrlashi hamda ijtimoiy faolligi ta’lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Pedagog imidji o‘quvchilar ongida o‘qituvchining nufuzi va ishonchliligini shakllantiradi. O‘qituvchining o‘z kasbiga sadoqati, pedagogik etikasi, madaniyati va professional tayyorgarligi o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi, ijobiy psixologik muhit yaratadi hamda ta’lim jarayonining samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi. Shu sababli zamonaviy pedagogdan nafaqat bilim berish, balki shaxsiy namuna ko‘rsatish, kommunikativ yetuklik va ijtimoiy faollik talab etiladi.

Bugungi globallashuv va raqamli ta’lim sharoitida pedagogning kasbiy imidji yangi mazmun kasb etmoqda. O‘qituvchi o‘z faoliyatida innovatsion texnologiyalarni qo‘llashi, professional rivojlanishga intilishi va doimiy o‘z ustida ishlashi zarur. Bu esa ta’lim jarayonida pedagogning imidji nafaqat tashqi ko‘rinish, balki uning kasbiy kompetensiyasi, kreativligi va refleksiv faoliyati bilan belgilanayotganini ko‘rsatadi.

Pedagogik faoliyat samaradorligi ko‘p jihatdan o‘qituvchining o‘z kasbiga munosabati va professional o‘zini namoyon etish darajasiga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, pedagogning kasbiy imidjini shakllantirish masalasi ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Bu muammo pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatdan kompleks o‘rganishni talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbekistonlik pedagog olimlar tomonidan pedagog shaxsining kasbiy rivojlanishi, pedagogik mahorati va o‘qituvchi imidjining ta’lim jarayonidagi o‘rni keng o‘rganilgan. N.Muslimov, B.Xodjaev, R.Ishmuhamedov, A.Abduqodirov, M.Quronov, O.Tolipov kabi olimlarning ilmiy tadqiqotlarida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish, o‘qituvchining kasbiy madaniyati va pedagogik mahoratini shakllantirish masalalari yoritilgan. Ushbu ishlarda pedagogning shaxsiy fazilatlari, nutq madaniyati, innovatsion yondashuvi va kasbiy tayyorgarligi uning imidjini shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida talqin etiladi.

Xorijiy tadqiqotchilar pedagog imidjini professional identifikatsiya, refleksiv faoliyat va ijtimoiy o‘zaro ta’sir jarayonlari bilan bog‘liq holda o‘rganadilar. J.Dewey, D.Schön, L.Shulman, A.Hargreaves, M.Fullan kabi olimlarning tadqiqotlarida o‘qituvchining professional rivojlanishi va pedagogik faoliyat samaradorligi uning shaxsiy imidji bilan uzviy bog‘liqligi ta’kidlanadi. Ular o‘qituvchining refleksiv yondashuvi, tajribaga asoslangan o‘qitish va kasbiy hamjamiyatdagi faol ishtiroki pedagog imidjini shakllantirishning muhim omili ekanligini asoslab berganlar.

Rossiya va boshqa MDH davlatlari olimlari A.Markova, E.Zeer, V.Slastenin, I.Zimnyaya, N.Kuzmina tadqiqotlarida pedagogning kasbiy shakllanishi, kompetensiyaviy rivojlanishi va professional o‘zini namoyon etish jarayonlari psixologik-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilingan. Ularning ilmiy qarashlarida pedagogning kasbiy imidji motivatsion, kognitiv, faoliyatli va refleksiv komponentlar asosida shakllanishi, ta’lim jarayonida esa bosqichma-bosqich rivojlanib borishi ta’kidlanadi.

Asosiy qism. Pedagoglarning kasbiy imidji ta’lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadigan ko‘p qirrali pedagogik hodisa hisoblanadi. U o‘qituvchining kasbiy bilimlari, kommunikativ madaniyati, tashqi ko‘rinishi, nutqi, axloqiy fazilatlari va innovatsion faoliyati orqali namoyon bo‘ladi. Ta’lim jarayonida pedagogning ijobiy imidji o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatish, ularning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirish va ijobiy psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Pedagogning kasbiy imidji o‘quvchilarning o‘qituvchiga bo‘lgan ishonchi va hurmatini shakllantiradi. Bu esa o‘quv faoliyatida intizom, faol ishtirok va bilimlarni o‘zlashtirish darajasining oshishiga olib keladi. Shuningdek, o‘qituvchining o‘z ustida ishlashi, kasbiy rivojlanishga intilishi va refleksiv faoliyati uning professional obro‘sini mustahkamlaydi. Natijada ta’lim jarayoni shaxsga yo‘naltirilgan va samarali tashkil etiladi.

Kasbiy imidjning shakllanishida pedagogik kompetensiya, kommunikativ qobiliyat, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash va shaxsiy madaniyat muhim omillar hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy ta’limda o‘qituvchining raqamli savodxonligi va kreativ yondashuvi uning imidjini belgilovchi asosiy mezonlardan biriga aylanmoqda.

Tadqiqot metodlari. Mazkur tadqiqotda pedagoglarning kasbiy imidji va uning ta’lim jarayoniga ta’sirini aniqlash maqsadida kompleks metodlardan foydalanildi: nazariy tahlil (ilmiy adabiyotlarni o‘rganish), so‘rovnoma, test metodlari, kuzatuv, suhbat, pedagogik tajriba, statistik tahlil. Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi: diagnostik, shakllantiruvchi va nazorat bosqichlari.

1-jadval. Tadqiqotda ishtirok etgan respondentlar tarkibi

Ko‘rsatkichlar	Talabalar	O‘qituvchilar	Jami
Respondentlar soni	120	35	155

Ayol	78	21	99
Erkak	42	14	56
Tajribasi 1–5 yil	—	18	18
Tajribasi 5 yildan yuqori	—	17	17

2-jadval. Pedagog kasbiy imidjining asosiy komponentlari (diagnostika natijalari, %)

Komponentlar	Yuqori daraja	O‘rta daraja	Past daraja
Kommunikativ madaniyat	46	38	16
Kasbiy kompetensiya	41	44	15
Tashqi ko‘rinish va nutq madaniyati	52	33	15
Innovatsion faoliyat	37	42	21
Refleksiv qobiliyat	39	40	21

3-jadval. Pedagog imidjining o‘quvchilar motivatsiyasiga ta’siri

Ko‘rsatkichlar	Yuqori	O‘rta	Past
Darsga qiziqish	58	30	12
O‘qituvchiga ishonch	63	27	10
Mustaqil ta’limga intilish	49	34	17
Fan bo‘yicha o‘zlashtirish	54	32	14

Muhokama. Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy imidji ta’lim samaradorligining muhim omillaridan biri ekanligini ko‘rsatdi. Diagnostik bosqichda pedagoglarning kommunikativ madaniyati va tashqi ko‘rinishiga oid ko‘rsatkichlar nisbatan yuqori, innovatsion faoliyat va refleksiv qobiliyatlar esa o‘rta darajada ekanligi aniqlandi. Bu esa pedagoglarni kasbiy rivojlantirishda innovatsion va refleksiv faoliyatni kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Shakllantiruvchi bosqichda pedagogik treninglar, seminarlar, refleksiv mashg‘ulotlar va innovatsion metodlar asosida ishlash natijasida o‘qituvchilarning kasbiy imidji sezilarli darajada yaxshilandi. Ularning o‘quvchilar bilan muloqoti samarali bo‘lib, dars jarayonida ijobiy psixologik muhit shakllandi.

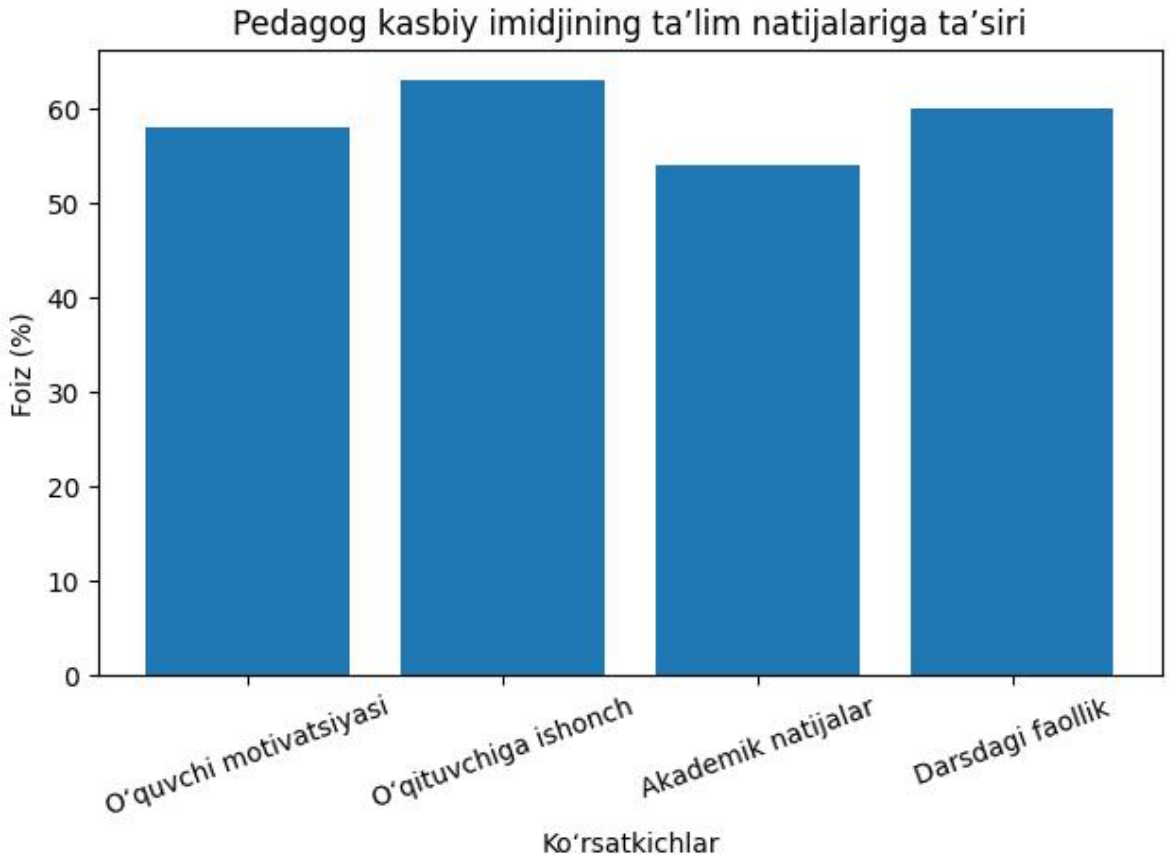
Nazorat bosqichida o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishi, o‘qituvchiga ishonchi va fanlarni o‘zlashtirish darajasida ijobiy o‘sish kuzatildi. Bu esa pedagog imidjining o‘quvchilarning akademik faolligi va motivatsiyasiga bevosita ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, pedagogning kasbiy imidji nafaqat shaxsiy fazilatlar, balki uning professional faoliyati, kommunikativ madaniyati va innovatsion yondashuvlari bilan ham belgilanadi. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash jarayonida kasbiy imidjni shakllantirishga yo‘naltirilgan maxsus pedagogik dasturlarni ishlab chiqish zarur.

Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy imidji ta’lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi. O‘quvchilarning o‘qituvchiga nisbatan ishonchi, motivatsiyasi, dars jarayonidagi faolligi hamda akademik natijalari pedagogning tashqi va ichki professional qiyofasi bilan chambarchas bog‘liq ekanligi aniqlandi. Kasbiy imidj pedagogning kommunikativ madaniyati, nutq uslubi, pedagogik etikasi, tashkiliy qobiliyati va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash darajasi orqali namoyon bo‘ldi.

O‘tkazilgan so‘rov va kuzatuv natijalari shuni ko‘rsatdiki, ijobiy kasbiy imidjga ega pedagoglar dars jarayonida o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi, ularning bilim olishga

bo‘lgan qiziqishini oshiradi va o‘zaro hamkorlik muhitini yaratadi. Aksincha, pedagogik imidj yetarli darajada shakllanmagan holatlarda o‘quvchilarda darsga nisbatan befarqlik, kommunikativ masofalanish va o‘zlashtirish darajasining pasayishi kuzatildi. Quyidagi diagrammada pedagog kasbiy imidjining asosiy ko‘rsatkichlarga ta’siri foizlarda ifodalangan:

1-rasm. Pedagog kasbiy imidjining asosiy ko‘rsatkichlar va uning ta’lim jarayoniga ta’siri

Mazkur natijalar pedagog imidjini rivojlantirish ta’lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy imidji ta’lim jarayonining muhim tarkibiy qismi ekanligini ko‘rsatdi. Kasbiy imidj o‘qituvchining nafaqat tashqi ko‘rinishi, balki uning kasbiy kompetensiyalari, kommunikativ madaniyati, pedagogik mahorati va refleksiv faoliyati orqali shakllanadi. U o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatish, ta’lim jarayonida ijobiy psixologik muhit yaratish hamda bilimlarni o‘zlashtirish darajasini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagogning ijobiy imidji o‘quvchilarda ishonch, hurmat va motivatsiyani kuchaytiradi, bu esa ta’lim natijalarining barqarorligini ta’minlaydi. Shu bois pedagogik ta’lim tizimida kasbiy imidjni shakllantirishga yo‘naltirilgan metodik va tashkiliy yondashuvlarni takomillashtirish zarur.

Tavsiyalarni amalga oshirish pedagoglarning kasbiy imidjini shakllantirish jarayonini tizimli yo‘lga qo‘yishga xizmat qiladi. Avvalo, pedagoglarni tayyorlash jarayoniga kasbiy imidjni rivojlantirishga qaratilgan maxsus treninglar va amaliy seminarlarni joriy etish muhim

hisoblanadi. Bunday mashg‘ulotlar o‘qituvchilarning o‘zini tutishi, nutq madaniyati, pedagogik etika va professional xulq-atvorini shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, pedagogik kommunikatsiya, nutq madaniyati va kasbiy etika masalalariga alohida e’tibor qaratish zarur. Amaliy mashg‘ulotlar, rolli o‘yinlar va pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish orqali o‘qituvchilarning muloqot kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin. Bu esa o‘quvchilar bilan samarali hamkorlikni ta’minlab, ta’lim jarayonida ijobiy psixologik muhitni yaratadi.

Ta’lim jarayonida refleksiv faoliyatni tashkil etish ham muhim tavsiyalardan biridir. O‘qituvchining o‘z faoliyatini tahlil qilishi, yutuq va kamchiliklarini aniqlashi hamda o‘z ustida ishlashi kasbiy o‘sishni ta’minlaydi. Shu bilan birga, mentorlik tizimini rivojlantirish yosh pedagoglarning kasbiy moslashuvini tezlashtirib, ularning professional imidjini shakllantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish ham pedagog imidjining ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim. Innovatsion yondashuvlarni qo‘llaydigan o‘qituvchi o‘quvchilar tomonidan zamonaviy, kompetent va ishonchli mutaxassis sifatida qabul qilinadi. Bu esa ta’lim samaradorligini oshirishga, o‘quvchilarning motivatsiyasi va akademik natijalarini yaxshilashga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Umida, B. (2024). ADVANCING CONSTRUCTION ENTERPRISES: THE ROLE OF ELECTRONIC RATINGS IN THE DIGITAL ECONOMY. *Eurasian Journal of Academic Research*, *4*(7S), 795-796.
2. Бойзақова, У. А. Қ. (2023). УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ИЖТИМОИЙ МАЪНАВИЙ МУҲИТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БОШҚАРИШ–СИФАТЛИ ТАЪЛИМ АСОСИ. *Academic research in educational sciences*, *5*(NUU conference 3), 223-231.
3. Boyzakova, U. (2021). ORGANIZATION OF SOCIAL-SPIRITUAL ENVIRONMENT IN SECONDARY SCHOOLS.
4. Бойзакова, У. АЛИШЕР НАВОИЙНИНГ КАСБИЙ МАСЪУЛИЯТ БОРАСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*, 117.
5. Бойзақова, У. А., & Болтаева, М. Л. ШАХСИЙ СИФАТЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА ИЖТИМОИЙ-МАЪНАВИЙ МУҲИТ ВА ТАРБИЯНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. *МУ АЛЛИМ ŒЎМ ЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИ²*, 156.
6. Umida, B., & Dilshoda, K. (2024). IJTIMOIY ISHDA SIBILING MUNOSABATLAR. *ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ*, (51-1).
7. Qizi, B. A. A. (2025). KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, *5*(4), 91-98.
8. Umida, B. (2025). THE UNIVERSALS OF POETIC TRANSLATION: A STUDY BASED ON UZBEK TRANSLATIONS OF ENGLISH POETRY FROM THE 20TH CENTURY. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036*, *14*(05), 98-107.
9. Sadriddin, P., Umida, B., Izzat, M., Muso, U., Jaxongirbek, T., Shakhboskhan, A., ... & Zafajanovna, K. M. (2025). Exosomal non-coding RNA biomarkers in traumatic brain injury. *Clinica Chimica Acta*, 120544.
10. Muhayyo, B., & Umida, B. (2022). The Process of Improving the Spiritual Environment in the Educational Process. *International Journal on Integrated Education*, *5*(6), 85-88.

11. Boyzakova, U. СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*, 21.

12. Boyzakova, U. (2019). The Impact Of Modern Media On The Spirituality Of Youth In The Global Environment. In *ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ* (pp. 9-10).

13. Umida, B. (2021). Ways of Improving the Organization and Management of Socio-Spiritual Environment in Secondary Schools. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, *2*(6), 98-103.

14. Boltayeva, M., & Boyzakova, U. (2020). IN DEVELOPING INDEPENDENT THINKING IN STUDENTS ABOUT THE NEW NON-TRADITIONAL METHODS OF EDUCATION. *Theoretical & Applied Science*, (2), 655-657.